

Lärdomsgigant hedras med lärda essäer

nr 1 2007 årgång 35

Peter Groenewegen, född i Nederländerna 1939 men immigrant i Australien som trettonåring, hör till den typ av lärdomsgiganter som det finns allt mindre plats för i nutidens universitetssystem. I den mån han är känd bland allmänekonomen är det nog främst för sitt monumentala 900-sidorsverk om Alfred Marshall (Groenewegen 1995). Han är dock inte någon enboks författare, utan har i olika slags publikationer lämnat tunga bidrag inom många områden av det ekonomiska tänkandets historia, särskilt om 1700-talet. Även på det moderna tillämpade planet har han varit verksam och han har betecknats som ”grandfather of the GST”, Australiens Goods and Service Tax. Fyra skattemonografier och tre upplagor av en lärobok i offentlig ekonomi anknuten till australiska förhållanden vittnar om denna sidoverksamhet.

Det var via historieämnet som Groenewegen kom in på ekonomin. Han förklarade i sin installationsföreläsning att han insett att ”förståelse av modern världshistoria inte kunde förvärfas utan betydande nationalekonomiska kunskaper” (s 11-12). Men även det omvända gäller; ”förståelse av modern nationalekonomi och dess praktiska tillämpning kan inte uppnås utan solid kunskap om historien” (s 12).

Groenewegens författarskap ger vittne om en osedvanlig läskapacitet, och för vanliga dödliga verkar det övermäktigt att läsa 900 sidor på fyra eftermiddagar för en recension eller plöja igenom över 200 böcker per år vid sidan av egentliga facktexter. Men om Groenewegens läsförmåga, som är kombinerad med ett enastående detaljminne,

berättas flera sådana historier.

För att hedra Groenewegens karriär i samband med hans formella avgång från professuren vid universitetet i Sydney har några av hans medarbetare och vänner under redaktörskap av Tony Aspromourgos och John Lodewijks utarbetat ett samlingsverk, *History and Political Economy*, med 16 uppsatser huvudsakligen inom Groenewegens egna forskningsområden. Uppsatserna är ganska personcentrerade i den meningen att de med undantag för avslutningskapitlet tar upp någon aspekt på någon tidigare författare: Aristoteles, Smith, Say, Tooke, Thornton, J S Mill, Jevons, George, Marshall (5 uppsatser) och Keynes (3 uppsatser).

Jag kan bara ta upp ett litet urval av de frågor som diskuteras i boken. Konflikten mellan ekonomiskt värde och moraliskt värde i Aristoteles värdeleära behandlas i första kapitlet, där Cosimo Perrotta drar slutsatsen att det ekonomiska värdet betraktades som ett negativt moraliskt värde, dvs ett socialt skadligt värde i motsats till det positiva moraliska värdet.

Adam Smiths socio-ekonomiska människa studeras av Gianni Vaggi, som menar att homo oeconomicus saknas hos Smith och att egennytta varken i *Theory of Moral Sentiments* eller i *Wealth of Nations* är den grundläggande principen bakom mänskliga samhällen. I stället är det medkänslan som är fundamentet i det förra verket och arbetsdelningen i det senare.

Det är uppenbart att egennytta har felplicerats i många framställningar av Smith, men det innebär inte att den saknas. Vaggi tolkar den under vissa förutsättningar som ett slags minimikrav för samhällets existens.

Arnold Heertje försöker utreda Says lag, som varje ekonomstudent stött på i någon variant. Mängden litteratur om Says lag tyder på att det inte är något en-

BOKANMÄLAN

Tony Aspromourgos och John Lodewijks (red): *History and Political Economy. Essays in Honour of P.D. Groenewegen*, Routledge, 2004, 328 sidor, ISBN 9780415327626.

tydigt begrepp och Baumol har urskiljt minst åtta varianter. Heertje påminner om att andra varit inne på samma tankebanor som Say, och att James Mill redan 1808 pekade på att ”produktionen av varor skapar, och är den enda och allenarådande orsak som skapar en marknad för de producerade varorna” (s 45).

Thomas Tookes inflytande på penningteorin har underskattats menar Matthew Smith i ett kapitel om arvet från Tooke. Det är en slutsats av det slag som är svårt att vare sig vederlägga eller bekräfta, men man kan konstatera att Tooke spelade roll för såväl John Stuart Mill och Marx som för Marshall och Wicksell. Både i *Geldzins und Güterpreise* och i slutet av andra delen av *Föreläsningar i nationalekonomi* gör Wicksell en ingående granskning av Tooke och den sk bankingskolan.

J S Mill kommer upp även i nästa kapitel, där Mark Donoghue skärskådar förhållandet mellan William Thomas Thornton och Mill. Det är en märklig bild som framträder med Mill som en ovanlig fadersgestalt för Thornton, som fjäskade för Mill – t o m i diktform – mer än vad denne fann behagligt.

Jevons gäckande jämvikt behandlas av Michael V White i ett kapitel som kunde varit kortare utan att poängerna gått förlorade. Jevons lyckades nog aldrig riktigt klargöra kopplingen mellan marginalnytta och marknadsjämvikt i en period, men Jevons originaltext förefaller ändå lättfattligare än Whites tolkningsförsök.

Henry George – den självlärdre amerikanen som spred sin jordreformslära i massor av upplagor av *Framåtskridandet och fattigdomen* – fortsätter att fascinera. John Pullen skärskådar Georges analys och menar att om dennes ståndpunkt att jord i princip bör vara offentlig egendom (vilket i praktiken får ersättas med jordskatt) hade bytts ut mot ett angrepp på det *ojämlika* privata jordägandet (som

skulle kunna kompenseras genom jordskatt och jämlika transfereringar), hade hans kritik kunnat få större genomslag i praktisk politik. Fan tro't.

Milton Friedmans recension i *Journal of Economic Literature* av Groenewegens Marshallbiografi är omtryckt och utgör det första av fem bidrag i Marshallsjoket. Friedman påminner om uttrycket ”it's all in Marshall”, men inriktar sig främst på Marshalls kvinnoönsyn och relation till hustrun Mary Paley Marshall, som ursprungligen var den som fått anbudet att skriva *The Economics of Industry*, som de sedan författade gemensamt.

Alfred Marshall hade på 1870-talet verkat aktivt för att kvinnor skulle få rätt att studera vid universitetet, och Mary Paley var en av hans studenter. Hans hållning ändrades dock drastiskt och han blev motståndare till att kvinnor skulle få avlägga examen. Hustruns ställning har beskrivits som slavliknande av Austin Robinson, medan J M Keynes tycks ha tolkat den som underkastelse byggd på dyrkan och beundran.

Ingen nu levande ekonom har väl kunnat gå helt förbi Marshall, men Giacomo Becattini menar i ett kapitel om nya inriktningar i Marshallstudierna att det skett en renässans för honom jämfört med tillståndet i början av 1990-talet. Kanske är det så, men det är svårt att lita på ett allmänt intryck och vanskligt att tolka tillkomsten av enstaka böcker.

Intressantare är kanske Becattinis uppgörelse med förenklade föreställningar om Marshall: Marshall var ingen naiv marginalist. Han betraktade, särskilt i yngre dar, människan som en komplex varelse betingad av sin historia snarare än den ”economic man” som kan framträda i *Principles*. Det finns t o m textställen som påminner om Marx historiska materialism.

Äldre brittiska ekonomer var ofta intresserade av Indien, vilket naturligtvis bottnade i Indiens koloniala relation

till Storbritannien. Marshall var inget undantag och hans spridda textställen om Indien analyseras av Tiziano Raffaelli. Indiens penningfrågor diskuterade Marshall från samma teoretiska utgångspunkter som han hade använt inför Gold and Silver Commission (som för övrigt var föremål för Wicksells kritik i *Geldzins und Güterpreise*). Så småningom övertog den unge Keynes Marshalls roll som den främste ekonomiske rådgivaren åt Indian Office.

Marshalls politiska ståndpunkt behandlas av John Whitaker, som bedömer att han sympatiserade med det liberala partiet, men var angelägen att stå över det politiska grälet och upprätthålla en bild av opartiskhet. Marshall var för sociala reformer i långsam takt och skrev 1885:

I en mening är jag faktiskt socialist, för jag tror att nästan varje existerande institution måste förändras. Jag menar att det slutliga målet för alla ansträngningar är ett tillstånd där det inte finns några rättigheter utan bara skyldigheter; där var och en arbetar för det allmänna bästa med all sin förmåga, utan att förvänta sig någon annan framtida belöning än att han gemensamt med sina medmänniskor kommer att få vad han behöver för att arbeta bra och leva ett förfinat och intellektuellt liv, upplyst av njutningar som inte är befläckade av slöseri eller extravagans. Men jag fruktar att socialisterna skulle vägra att uppta mig i sin fälla, därför att jag tror att förändringen måste ske långsamt (s 168).

Det intressantaste i nästa Marshallkapitel av Neil Hart är beskrivningen av hur Marshall uppenbarligen vacklade mellan att låta biologin och att låta mekaniken stå modell för ekonomisk analys. Marshalls principiella sympatier för bio-

logianalogen trängdes i praktiken undan allt mer för varje ny upplaga av *Principles*, och i den åttonde förklarar han: ”Ekonomens Mecka ligger i ekonomisk biologi snarare än i ekonomisk dynamik. Men biologins begrepp är mer komplexa än mekanikens. En grundläggande bok måste därför ge relativt stort utrymme åt analogier med mekaniken...” (s 185).

Få har varit utsatta för så många motstridiga tolkningar som John Maynard Keynes, och Rod O'Donnell försöker utreda orsaken. Det paradoxala är att Keynes också betraktas som en mästare när det gäller att skriva engelsk prosa. Uttrycker han sig då inte klart och entydigt?

Efter att systematiskt ha gått igenom ett antal fall – bl a Keynes användning av ordet *confidence* – menar O'Donnell att Keynes kan vara slapp i ordvalet och därmed förvilla, men att en noggrann läsning visar att han tänker klart: ”while he may be confusing, he is not confused” (s 214).

I Keynes *General Theory* finns en föga uppmärksam idé om att kapitalism utan ränteinkomster skulle vara tänkbar. Denna idé granskas på nytt i ett kapitel av Tony Aspromourgos om rentierens död hos Keynes. Ren kapitalränta (dvs efter kompensation för risktagande, företagande etc) skulle enligt Keynes förekomma bara för att det råder knapphet på kapital, på samma vis som jordränta uppstår som en följd av knappheten på jord. Men medan det finns en naturlig förklaring till knappheten på jord, är det inte självklart att kapitalet ska förbli knappt. Keynes säger att han ”betraktar kapitalismens rentieraspekt som en övergående fas” (s 220). Aspromourgos genomgång av även annat material än *General Theory* visar att Keynes ibland gick mycket långt i att tona ner räntans betydelse.

I det sista Keyneskapitlet tar Sean Turnell och G C Harcourt Robert Ski-

delskys trebandsverk om Keynes som utgångspunkt, särskilt tredje bandet som handlar om Keynes politiska insatser under andra världskriget. Detta band hade i den brittiska upplagan undertiteln *Fighting for Britain*, vilket i den amerikanska bytts mot *Fighting for Freedom*. Skidelsky hade tydligen väntat invändningar, och fick det, när han drev teser som att den enade brittisk-amerikanska fronten var en myt och att amerikaner tenderar att tro att deras land handlar rent idealistiskt. Han menade också att en av Keynes svagheter som förhandlare, förutom hans överlägsna attityd, var att han inte insåg att brittiska och amerikanska intressen inte sammanföll.

Boken avslutas med ett kapitel av John Lodewijks om ställningen i Australien för undervisning och forskning

om det ekonomiska tänkandets historia, följt av Peter Groenewegens bibliografi. Som helhet är det en intressant bok med jämnare kvalitet på bidragen än vad som ibland är fallet i festskrifter. Att flera inlägg går vid sidan av dominerande synsätt gör läsningen extra stimulerande. Kanske gynnar publikationsformen sådant fritänkeri i större utsträckning än vad traditionell refereestyrd tidskriftspublikation gör?

Bo Sandelin

Professor i nationalekonomi vid Göteborgs universitet

REFERENSER

Groenewegen, P (1995), *A Soaring Eagle: Alfred Marshall 1842-1924*, Edward Elgar, Aldershot och Brookfield.